

ÉLETREVALÓ

TÓTH I. JÁNOS: *Ökológikus társadalom fenntartható népességgel.*
Gondolat, Budapest, 2022. 400 oldal, 4500 Ft

A válságok korát éljük. Az egészségügyi, geopolitikai, gazdasági és energetikai krízisek elviszik a fókuszot egy nehezebben megoldható, de a mindennapjainkat éppen kevésbé érintő válságról, ami nem más, mint az éghajlatváltozás. Az Eurobarométer 2021 szeptemberében végzett kutatásában az Európai Unió lakosai a klímaváltozást jelölték meg a legfontosabb olyan prioritásként, amivel az EU-nak foglalkoznia kell. Egy megismételt felmérésben, 2022 októberében a klímaváltozás ügye már a negyedik helyre csúszott vissza. Most jobban érdekel minket, hogy mi mennyibe kerül, lesz-e tüzelő vagy üzemanyag.

Ettől azonban a zöld ügyek örökzöldek maradnak, és nagy keletje van azoknak a könyveknek, amelyek a környezeti fenntarthatóság témájában íródnak. Aki azonban a Szegei Tudományegyetem docensének, Tóth I. Jánosnak az *Ökológikus társadalom fenntartható népességgel* című könyvét is ilyen várakozásokkal fogja kézbe, lehetséges, hogy némiképp csalódnai fog. El kell ismerni, az ökológiának és az ökológikus társadalom fogalmának számos megközelítése, jelentésrétege létezik, de talán nem merészség azt állítani, hogy az *ökológia* hívószava alatt az érdeklődő közönség ma zömében a természet, az élővilág és az ember környezeti egymásrahatásával kapcsolatos gondolatokat vár egy kötettől, amikor leemeli azt a polcra. A könyv azonban inkább demográfiai, mintsem környezeti kérdéseket feszeget. Ez persze önmagában nem von le a könyv értékéből, de a bikkfangosnak nem nevezhető címválasztás mintha önmagában a szerző témaválasztás körüli bizonytalanságát sugallná.

Az írás és a szerző számomra Janus-arcát mutatta. Az olvasónak olyan érzése lehet, mintha azt két személy írta volna, a krónikás és az elemző Tóth I. János. A krónikás könyvének egyes fejezetei meredek kaptatók a Par-

nasszus csúcsa felé, amin nem könnyű felkapaszkodni. Ismerjük azokat a lényegretörést kínáló, alapismereteket közlő gyorsolvasmányokat, mint amilyenek a kötelező olvasmányokról készített kivonatok vagy az érettségien felbukkanó, fontos irodalmi remekekről szóló, újrashasznosított papírra nyomott gyorstalpaló könyvecskék. A mai világunkra jellemző kompakt tudásfarkodás olcsó, de hasznos portékái ezek. Koncentrált ismeretek egy helyen, közérthetően, a mondanivaló leegyszerűsítésével, sallangmentesen igyekeznek az idő- vagy éppen az akarathányban szenvedő olvasók kegyeibe járni. Nos, a krónikás Tóth I. János könyve nagyon nem ilyen. A fejezetek egy része nem könnyed kis délutáni olvasmány. Nem olyan, amit két megálló között a tömegközlekedésen az olvasó egy műzliszelet társaságában magáévá tud tenni. A mondanivaló ezekben a fejezetekben száraz technikai információk átadásába torkollik. Olvasás közben olykor úgy érezhetjük magunkat, mintha végzősöknek szóló egyetemi előadáson ülnénk középiskolásként. Hallhatunk termodinamikáról, anorganikus diszzipatív struktúrákról, auto-

poetikus rendszerekről, taxonokról, exogámiáról, ogámiáról, izogámiáról, antiredukcionizmusról, holizmusról, a Rayleigh–Bénárd-instabilitásról vagy a Beluszov–Zsabotyinszkij-reakcióról. Ekképpen kikémlelhetjük, hogy „az ökológikus társadalom egy rendezett, disszipatív, zárt, sztochasztikus, autopoetikus és autarktikus struktúra, ezért ennek a fenntartása nagyobb hatékonyságot igényel, mint amennyit igényelne egy hasonló sajátosságokkal rendelkező nyitott társadalom”, de másutt megtudhatjuk azt is, hogy „az izolált rendszerek esetében a természeti folyamatok lineárisan és determináltan haladnak a maximális entrópiával jellemezhető, semleges, homogén és »halott« egyensúlyi állapot felé”.

A megértést az sem könnyíti meg, hogy a szerző kemény technikusként, egyre mélyebbre ásva mutat be folyamatokat, számol be fizikai vagy biológiai jelenségekről, de azokból nem igazán von le következtetéseket, és a több ezer darabból álló, fanatikusoknak készített tudományos kirakós kis darabkáit nem illeszti be egy olyan nagyobb képbe, amit megmutathat az olvasóknak. Az egymáshoz nem vagy csak lazán fűződő gondolatok úgy futják keresztül-kasul a szöveget, mint neuronok kusza axonjai, amelyek nem kapcsolódnak egymáshoz, és amelyek így nem tudnak egymásból töltekezve, szintet lépve, hálózatot alkotva egy nagyobb egészként, tanulságként, átadandó üzenetként, végső soron pedig kiforrott mondanivalóként működni.

De aztán jön egy fordulat, és számos fejezetnél örvendetes módon feltűnik a „másik” Tóth I. János, az elemző. Főként, amikor demográfiai kérdésekkel foglalkozik, a szerző – a szöveggel együtt – mindjobban kinyílik, étellel telik meg, az információátadás helyett elkezd átvenni az ismeretterjesztés, megjelenik az álláspont, jönnek a következtetések, a dolgoknak lesz olvasatuk. Tóth, aki számos kérdésben csak leíró jelleggel szólal meg, elemezni kezd, markáns véleményét fogalmaz meg.

Tóth I. János könyve egyedülálló, mivel nem ideológiai, hanem tudományos alapon közelítünk nagy vitás kérdéseihez, és mérsékelt hangot megütve, természettudományos úton jut el odáig, hogy az élet dolgaiban a konzervatív logika észszerűbb vagy hasznosabb, mint a liberális. A biológus-filozófus szerző a biológiát és az életet is inkább konzervatívnak tartja. Szerinte az evolúció is azt üzeni, hogy meg kell tartani, ami jól működik, és építeni kell arra, ami már bevált. A biológiai értelemben vett élet sem a mindent felforgató, gyors forradalmakról, a múlt megtagadásáról szól, az élet sokkal inkább az élővilág és a természet fokozatos, megfontolt változása. Benne mi, emberek is változunk, de genetikai kódunk, szerveink változatlanok maradnak; miért is változtasson azon a törzsejlődés, ha egyszer jól ellátják feladatukat?

Tóth I. János abban is konzervatív hangot üt meg, hogy távol tartja magát a szélsőségektől, hangulatkeltés helyett a megoldásokra helyezi a hangsúlyt és a közép-utat járja. Nem állítja, hogy a kapitalizmus jól működik, de azokkal sem ért egyet, akik szerint meg kell tagadnunk a civilizációs vívmányokat, és mindenáron a növekedés ellen kell fellépünk. Szerinte a nyereség fontos, de annak maximalizálása helyett annak optimalizálására kell törekednünk. Tóth azzal a radikális életellenes felfogással is szembe megy, miszerint a környezeti problémákat megoldhatjuk úgy, hogy kevesebb gyermeket hagyunk megszületni. Szerinte a szaporodjatok, sokasodjatok nemcsak vallási, de biológiai parancs is, amit ideológiai alapon nem lehet felülmúlni. A szerző rendet tesz a fejekben abból a szempontból, hogy az ember földi szerepének lecsökkentése automatikusan nem hoz magával semmilyen romantikus paradicsomi állapotot az élővilágban. Mint írja, az ökoszisztéma „kegyetlen gladiátorküzdelem helyszíne”, ahol az éhezés, az agresszió, a fertőzések, az erőszakos halál egyidejűleg vannak jelen, az élet gyötrelmessége így természetes, azt nem feltétlenül az ember okozza. Spinozát idézve Tóth azt mondja, az ember ugyanúgy része az ökoszisztémának, mint a növény- vagy az állatvilág szereplői, ne akarjuk ezt elvitatni saját magunktól. A Szegedi Tudományegyetem tanára a korlátok nélküli migráció és az európai föderalizmus ellen érvel, és leszögezi, egy nemátalakító műtét csak megjelenésében módosítja a nemiséget, genotípusa szerint, biológiai értelemben a férfi mindig férfi, a nő pedig nő marad. A jólét, az úgynevezett demográfiai tél és a neoliberalizmus hármását „halálos koktélnak” nevezi, az iszlámról pedig azt állítja, az nemcsak vallás, hanem civilizációs rendszer, ami a keresztény értékekkel és a kortárs európai kultúrával is szemben áll, ezért európai integrációja kérdéseket vethet fel.

Tóth I. János könyvét minden olyan embernek ajánlom elolvasásra, akit érdekel, hogy egy biológus és filozófus a tudományos érvelés alapján hogyan jut el a fenntartható társadalom konzervatív olvasatáig.

KITTA GERGELY